

8. Levytskyi M. (2006), *Prykarpattya Literary Museum - 20 years*, Lileia-NV, Ivano-Frankivsk, 7 p. (ukr).
9. Moroziuk V.K. (2010), *Memorial - 10: names of Prykarpattya area*, Gostynets, Ivano-Frankivsk, 118 p. (ukr).
10. Moroziuk V.K. (2011), *Figures, names of Prykarpattya area*, Prykarpattya literary museum, Prykarpattya history museum of the University named after Vasyl Stephanyk and education in Prykarpattya area, *Typovit*, Ivano-Frankivsk, 90 p. (ukr).
11. Zatulovska O.P. and oth. (2011), *Role and place of museums in increasing touristic attractiveness of regions*, All-Ukrainian scientific and practical conference (Chernivtsi, December 15, 2011), Bukreck, Chernivtsi, 403 p. (ukr).
12. Mykulchak R., Slobodian P., Didenko Ye., Rack T. (2012), *Dictionary-guide of museology terms*, Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki, Lviv, 126 p. (ukr).
13. Uhorchak Yu., Gavryliv B. (2007), *Museum of Prykarpattya education: guide*, Prykarpattya national university named after Vasyl Stephanyk, Gorytsvit, Ivano-Frankivsk, 36 p. (ukr).
14. Fedorova L.D. (2013), *From the history of protection of a cultural heritage and museum business in Naddiprianska Ukraine: 1870th-1910th*. Institute of the history of Ukraine of the National Academy of Ukraine, Kyiv, 373 p. (ukr).
15. Shydlovskiy I.V. (2012), *History of museum business and zoological museums of the universities of Ukraine*, Lviv National University named after Ivan Franko, 111 p. (ukr).
16. Yakibchuk M. (2005), History of Ivano-Frankivsk art museum, in *Museums, collections, people: traditions and prospects of museum business development. Domestic and foreign practices*, International scientific and practical conference, Ivano-Frankivsk, pp. 84-85. (ukr).
17. Yakubovskiy V.I. (2012), *Museology*, Moshak M.I., Kamianets-Podilskiy, 351 p. (ukr).

© Демеха Інна

Надійшла до редакції 08.07.2013

УДК: 341.23+355.43(575.1)

ЛЕВИК БОГДАН,

*кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник
Національного університету "Львівська політехніка", м. Львів*

УЗБЕКИСТАН У ПОШУКУ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ В УМОВАХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ВИКЛИКІВ

У роботі проаналізовано військову політику Узбекистану в пострадянський період. Розглянуто конституційно-законодавче забезпечення процесу формування національних Збройних сил, їх кадрове та військово-технічне забезпечення, стан сучасного озброєння сухопутних та військово-повітряних сил. Наведено приклади військово-політичної співпраці республіки із США, Росією, НАТО, СНД, ОДКБ, ШОС, ГУУАМ.

Ключові слова: Республіка Узбекистан, Конституція, Президент, Збройні сили, Національна гвардія, Ісламський рух Узбекистану, Воєнна доктрина, прикордонні конфлікти.

Постановка проблеми. Після розпаду СРСР Узбекистан, як і решта радянських республік, опинився перед вибором подальшого суспільно-політичного розвитку. Для захисту національних інтересів у регіоні та в міжнародних відносинах новій незалежній державі необхідно було створювати власну систему національної безпеки, основною структурною ланкою якої була військова організація. Збройні сили в цьому питанні відігравали важливу роль. Їх рівень обороноздатності не тільки захищав країну від зовнішніх загроз й агресії, але й забезпечував регіональний рівень визнання в Центральній Азії.

Аналіз досліджень та публікацій. Історію та проблеми нових незалежних держав Центральної Азії (далі ЦА) вивчали в основному російські та центральноазіатські вчені. Найчастіше серед дослідників зустрічаються політологи. Так, середньоазіатські вчені В. І. Маслов, А. М. Актамалієва, Кім Мін Чул, З. Т. Турдієва присвятили свої дисертаційні роботи співпраці країн ЦА з Російською Федерацією, процесам формування регіональної системи безпеки,

партнерству з НАТО [1]. Російські вчені М. А. Троїцький, О. В. Приходько, А. А. Казанцев, С. М. Юн уважають трансатлантичну присутність у ЦА загрозою геополітичним інтересам Росії [2]. Зарубіжні вчені Л. Лумп, С. Пейруз, Р. Гуань Тянь вважають проблему безпеки глобальною і не розділяють її на складові [3]. Комплексно процес військового будівництва на пострадянському просторі досліджував доктор військових наук В. М. Захаров [4]. У цих роботах фрагментарно розглядалися роль і місце Узбекистану. Серед українських учених тему інтеграції країн ЦА у світове співтовариство досліджував В. В. Гусаков [5]. Історичних науково-теоретичних праць на запропоновану тему немає.

Метою наукової статті є відтворення процесу формування і становлення військової організації Узбекистану в пострадянський період, її роль та місце в регіональній та глобальній системах безпеки.

Виклад основного матеріалу. Республіка Узбекистан (РУ) - країна Центральної Азії, яка знаходиться в центрі регіону. Її сусідами є Казахстан (про-

тяжність кордону 2203 км), Туркменістан (1621 км), Афганістан (137 км), Таджикистан (1161 км), Киргизстан (1099 км). Республіка не має самостійного виходу до моря. Населення Узбекистану становить 29,5 млн осіб. У республіці найбільший сучасний приріст населення в регіоні, який щорічно становить 700 тис. осіб. Щільність населення сягає до 140 осіб на 1 км², а у Ферганській долині - від 500 до 1000 осіб на 1 км². Республіка володіє найбільшим мобілізаційним резервом серед країн ЦА [1].

Свою незалежність Узбекистан отримав 1991 р. унаслідок розпаду СРСР. 31 серпня 1991 р. Верховна Рада Узбецької РСР ухвалила постанову "Про проголошення незалежності Узбекистану". Відтоді 1 вересня в республіці відзначають офіційне державне свято - День незалежності [6]. 4/5 території країни займає пустеля Кизилкум та гірські райони Тянь-Шаню.

8 грудня 1992 р. прийнято Конституцію незалежного Узбекистану, яка складається з 26 розділів та 128 статей. Конституція визначає РУ як президентську республіку, де Президент одночасно очолює Уряд. Першим Президентом Узбекистану був усенародно обраний (24.03.1990 р.) Іслам Абдуганієвич Карімов - колишній перший секретар комуністичної партії республіки. Перші президентські вибори в незалежній країні відбулись 29 грудня 1991 р. Повноваження Президента республіки перераховані в Конституції в 21 пункті. Президента обирають терміном на 5 років прямими таємними виборами. Кандидатом у президенти може бути громадянин республіки, який досяг 35-річного віку, останні 10 років постійно проживав на території країни та вільно володіє узбецькою мовою. Президент є Головнокомандувачем Збройних сил та очолює Раду національної безпеки. Відповідно до ст. 1 Закону РУ "Про державну мову", єдиною державною мовою є узбецька [7].

Після проголошення незалежності в країні проводиться планомерний курс дерусифікації. 1989 р. кількість росіян серед населення країни з 9,5 % зменшилась у 2011 р. до 2,5 %. За період 1989-1998 рр. з Узбекистану виїхало 677 тис. росіян. Така міграція пояснюється державною політикою щодо іноземців. Посаду в органи державної влади можуть отримати тільки представники титульної нації. В освіті заборонено використовувати підручники радянської доби, як і назву Велика Вітчизняна війна.

Територію держави поділено на області - вілояти, якими керують хокіми (мери). До складу Узбекистану входить Республіка Каракалпакстан із столицею Нукус. Каракалпаки становлять 2,2 % від загальної кількості громадян.

Столицею країни є місто Ташкент. Загальна площа республіки, яку поділено на 12 областей, становить 447 400 км². За кількістю населення республіка займає третю позицію після Росії й України серед пострадянських республік. 63 % населення проживають у сільській місцевості. Узбекистан має стабільний позитивний показник приросту та народжуваності. Другою за чисельністю нацією в країні є таджиків, які становлять 4,5 % від загальної кількості. 88 % населення сповідають мусульманську віру сунітського напрямку. 9 % вважають себе православами. У країні офіційно зареєстровано 16 релігійних конфесій. У липні 1994 р. у державі ввели національну валюту - узбецький сом. Мінімальна зарплата в Узбекистані з 2007 р. становить 12 \$ на місяць.

Узбекистан - індустріально-аграрна країна. Основне навантаження транспортних перевезень лягає на залізничний транспорт - близько 80 % - та повітряні перевезення. Внутрішній валовий продукт на душу населення становить \$ 1 007.

У країні з 1998 р. відповідно до президентського указу запроваджено систему місцевих органів самоврядування - махалі. Ці органи контролюють стан соціальної захищеності й соціального забезпечення найбільш вразливих верств населення, беруть участь у розподілі соціальної допомоги.

Вищим законодавчим представницьким органом Узбекистану є Олій Мажиліс (парламент), який складається з двох палат: верхньої палати (сенату) та нижньої палати (палата представників). До 2002 р. Олій Мажиліс складався з однієї палати, яка об'єднала 250 депутатів. Виборчим правом наділено всіх громадян республіки, які досягли 18-річного віку. У вищій законодавчий орган країни - Олій - можуть обиратись громадяни, яким виповнилось 25 років, а в обласні, районні та міські представницькі органи - громадяни, які досягли 21 року. У країні існує багатопартійна система. Владу країни на конституційному рівні розділено відповідно до демократичних норм на три незалежні гілки: законодавчу, виконавчу та судову. Департамент США зараховує Узбекистан до країн, де порушують права людини, не гарантують свободи слова та совісті, але це не завадило США надавати фінансову та військово-політичну допомогу республіці.

Узбекистан визнали 165 країн світу, 120 установили дипломатичні взаємовідносини. У столиці Ташкенті акредитовані й працюють 42 іноземні посольства.

З 1992 р. Узбекистан є членом ООН, з 1993 р. - членом Парламентської асамблеї ОБСЄ. З 1995 р. РУ приєдналась до програми НАТО "Партнерство заради миру". Крім цього, країна входить у ЄБРР, ЮНЕСКО, СНД, ГУУАМ (1999-2002 рр.), ОДКБ, ШОС. У квітні 1999 р. Республіка Узбекистан приєдналась до ГУУАМ як до економічного стратегічного альянсу. Грузія, Україна, Узбекистан, Азербайджан, Молдова добровільно створили таке міжрегіональне об'єднання з метою здобуття незалежності в політичних, економічних, енергетичних питаннях. Російська Федерація вдало маніпулює енергетичними проблемами згаданих країн для просування своїх зовнішньополітичних планів та національних інтересів на їхні території.

Країни ГУУАМ мають на меті зменшити російський вплив на свою внутрішню політику, обравши західний орієнтир розвитку. ГУУАМ посилює економічну співпрацю, зокрема у військовому та антитерористичному напрямках. Усі п'ять членів ГУУАМ - не члени СНД. Члени ГУУАМ мають на меті створити міжрегіональну систему безпеки, а також долучитись у майбутньому до НАТО і ЄС як ефективних міжнародних систем безпеки. Члени ГУУАМ розглядають можливість надання військової допомоги ззовні в разі нападу на одного з учасників. Азербайджан та Грузія зацікавлені у створенні підрозділів з охорони транснаціональних нафтогазових трубопроводів. Узбекистан прагне зовнішньої довготривалої військової допомоги в боротьбі з внутрішніми екстремістами. Республіка підписала договір, що оголошує Центральну Азію зоною, вільною від ядерної зброї [8].

У лютому 2000 р. Рада національної безпеки при Президенті РУ схвалила Оборонну доктрину. Цей

документ, як і Концепція національної безпеки 1997 р., має закритий (таємний) характер і не був опублікований. Військово-політичне керівництво республіки припускає виникнення регіональної, локальної війни чи військового конфлікту.

Збройні сили Республіки Узбекистан сформовано за призовом, відповідно до законів парламенту від 3 липня 1992 р. "Про оборону" (змінений у травні 2001 р.), "Про загальний військовий обов'язок та військову службу", "Про альтернативну службу", постанови "Про військову присягу". Через великий призовий резерв термін військової служби в армії для призовників скорочено до 12 місяців для осіб з вищою освітою і до 18 місяців для сержантського складу. У країні передбачено також альтернативну (невійськову) службу, термін якої становить 24 місяці (18 місяців для громадян з вищою освітою).

Збройні сили на початку 90-х років минулого століття мали проблеми з офіцерськими кадрами, тепер це питання позитивно вирішується військовими навчальними закладами, які готують командний склад для військово-силових відомств. Сьогодні укомплектованість офіцерськими кадрами ЗС становить 75-80 %. Готують офіцерів - Академія Збройних сил Республіки Узбекистан, Ташкентське вище загальновійськове командне, Чирчикське вище танкове командно-інженерне, Самаркандське вище автомобільно-артилерійське та Джизакське вище авіаційне військово училища. У республіці є Академія МВС, інститут СНБ, Військове училище прикордонних військ, Митний коледж, Вища пожежно-технічна школа МВС. Багато офіцерів запасу готують на військових факультетах цивільних вишів (медики, зв'язківці, інженери, фахівці ППО). До участі в підготовці спецпідрозділів долучають іноземних інструкторів. Підготовка спецназівців проходить на базах НАТО. Так, у 1990-ті роки було запрошено фахівців із США для створення Антитерористичного центру СНД. У цій підготовці брали участь і представники російського спецпідрозділу "Альфа". У червні 2002 р. таку допомогу надали Узбекистану Німеччина та Італія на військових базах Альянсу [9].

Перша Військова доктрина була прийнята 30 серпня 1995 р. на засіданні Олій Мажиліса. До 1998 р. військову безпеку Узбекистану трактували як захист від зовнішньої агресії.

Армію РУ створено за принципом основної сили, яка може протистояти існуючим загрозам. Військово-економічне забезпечення армії та силових структур здійснюється відповідно до оборонного бюджету країни. Так, 2001 р. оборонний бюджет становив \$ 1,8 млрд або 2,6 % від ВВП. З кожним роком ці витрати постійно зростають. Військово-промисловий комплекс слабкий і залежить від комплектуючих компонентів з інших країн. Самостійно виробляти озброєння та військову техніку Республіка Узбекистан не в змозі. Технічна оснащеність Збройних сил республіки перебуває в повній залежності від інших країн. Узбекистан здійснює незначний експорт зброї, наприклад, літаки-заправники ІЛ-78 М для Індії [10].

У травні 2001 р. прийнято нову редакцію закону "Про оборону". ЗС країни складаються з трьох видів: сухопутних, військово-повітряних та протиповітряних військ, прикордонної охорони. Крім зазначених підрозділів ЗС, до військово-силових і воєнізованих структур Узбекистану належать внутрішні війська МВС, військові формування СНБ, Міністерства з надзвичайних ситуацій та Митного контролю. Узбе-

кистан прагне стати регіональним лідером, але це прагнення не підкріплене реальною військовою потужністю. Внутрішні війська МВС нараховують 17-19 тис. осіб. Основна роль у забезпеченні національної безпеки належить Управлінню боротьби з тероризмом. Служба НБ зберегла радянські кадри, що послаблює процес її модернізації, у службі не проводиться реформування, їй передано деякі оперативні функції військової розвідки, які до цього виконувало Головне розвідувальне управління МО [11].

Під час проведення реформи 2000 р. в армії створено єдиний командний орган. Спочатку структуру армії було сформовано на основі полків і дивізій колишнього Туркестанського військового округу, який було ліквідовано 30 червня 1992 р. До 1991 р. у республіці було дислоковано 4-у гвардійську мотострілецьку дивізію (м. Термез), до складу якої входили 304-й танковий та 362-й, 365-й і 367-й мотострілецькі полки. Сьогодні це чотири військові округи: Південно-Західний (штаб у Каракаші), Східний (Фергана), Центральний (Джизак), Північно-Західний (Нукус). Військові округи було сформовано 1998 р., коли зросла загроза вторгнення на територію республіки афганських талібів.

Сучасну армію структурізовано за схемою взвод-група-бригада. Збройні сили формуються за принципами малої чисельності, мобільності, доброї оснащеності, професійності [12]. Апробовано структуру 2000 р. під час протидії збройним спробам екстремістського "Ісламського руху Узбекистану".

Боротьба проти екстремістів має практичні наслідки. Так, у листопаді 2000 р. лідера опозиційної партії "Ерк/Свобода" Мухамада Саліха заочно засуджено до 20 років позбавлення волі, а лідерів "Ісламського руху Узбекистану" Юлдашева і Намангані - до смертної кари.

Після розпаду СРСР Узбекистан отримав у спадщину підрозділи спеціального призначення - це 15-та бригада спеціального призначення та 459-а окрема рота, згодом трансформовані в окремий спеціальний загін та навчальний полк спецпризначення для підготовки бойових підрозділів для ведення війни в Афганістані [13].

З 1999 р. планомірно скорочують чисельність армії. Так, у 1998 р. ЗС нараховували 100-150 тис. військовослужбовців, 2002 р. їх кількість скоротилась до 85-110 тис., а 2005 р. - до 50-55 тис. За відкритими даними зарубіжних джерел, сухопутні війська Узбекистану чисельністю 40 тис. об'єднують один танковий корпус, 10 моторизованих, одну легку гірську й одну повітрянодесантну, три повітряноштурмові й чотири інженерні бригади, одну бригаду Національної гвардії. У мирний час Національна гвардія представлена бригадою, що нараховує 1 тис. військовиків, які охороняють стратегічно важливі об'єкти. ППО і ВПС об'єднують 7 авіаційних та вертолітних полків чисельністю 10-15 тис. осіб. Основні військово-повітряні бази розташовано біля м. Карші (Ханабад) та Андіжані (Ферганська долина). У воєнний період можуть використовуватись аеропорти у містах Термез ("Кокайди") і Чирчик. Станом на 2001 р. усі аеродроми вимагали ремонту та модернізації, яку провели американські та німецькі спеціалісти перед початком операції НАТО в Афганістані.

Міжнародна військова та військово-технічна співпраця Республіки Узбекистан полягає в забезпеченні безпеки в Центральній Азії. Військово-політичні міжнародні організації, у яких перебуває Уз-

бекистан - це СНД, ШОС та Програма НАТО "Партнерство заради миру". Такі двосторонні відносини побудовано з Росією та США. З 1999 р. Узбекистан відмовився продовжити участь у Договорі про колективну безпеку країн СНД, вважаючи цей військово-політичний союз малоєфективним. Аналогічною є позиція республіки й відносно Антитерористичного центру СНД, який з 2000 р. Узбекистан припинив фінансувати. Окрему позицію узбецькі військовики займають і щодо Координаційного комітету з питань ППО при Раді міністрів оборони СНД. Цей комітет проводить щорічні навчально-командні тренування із ППО країн СНД. З 2001 р. Узбекистан припинив свою участь у бойових стрільбах у межах навчань "Бойова співдружність", залишившись учасником командно-штабних навчань. Участь у Шанхайській організації співпраці (ШОС) дає Узбекистану змогу активізувати свої дії щодо участі в системі колективної безпеки регіону, а також маневрувати між двома регіональними лідерами - Китаєм та Росією, контролюючи їхні інтереси відносно своєї країни.

Співпраця Узбекистану з організацією Північно-атлантичного договору розпочалась 1994 р. у межах програми "Партнерство заради миру" (ПЗМ). 1995 р. РУ почала брати активну участь у миротворчих навчаннях НАТО. Відповідно до програми підготовки ПЗМ військові Узбекистану проходять підготовку в США, Німеччині, Італії, Норвегії, Туреччині. ФРН використовує аеродром "Кокайди" для забезпечення миротворчого контингенту в Афганістані [14]. У березні 2002 р. Уряд РУ підписав Меморандум про військово та військово-технічне співробітництво з Туреччиною, а в червні цього ж року - з Польщею.

Активізація дій екстремістських збройних формувань 1999-2000 рр. на кордоні між Узбекистаном, Киргизстаном та Таджикистаном сприяла посиленню військово-політичної ролі Росії в Центральній Азії. Узбекистан не ставить під сумнів взаємовідносини з Росією, маючи на увазі тільки двосторонній формат, відмовляючись від участі в багатосторонніх взаємовідносинах. Республіка погоджується з довгостроковими інтересами Росії в цьому регіоні. Вийшовши з ОДКБ у лютому 1999 р., Узбекистан одночасно восени 1999 р. підписав Договір про поглиблення військово-технічної співпраці з Російською Федерацією. РУ усвідомлює загрозу, яка може прийти з півночі Афганістану, але умови для її ліквідації бажає обговорювати то винятково з Росією, то винятково зі своїми сусідами - Киргизстаном та Таджикистаном, що свідчить про невизначеність стратегії в зовнішньополітичних відносинах. Деякі представники військово-оборонних кіл Узбекистану вважають, що ісламську загрозу Росія нагнітає штучно з метою розмістити в ЦА свої військові бази і зберегти свій статус зовнішнього лідера в регіоні. На практиці взаємовідносини з Росією у військово-технічних питаннях передбачають поставку артилерійських систем, гелікоптерів (Ка-50-2), засобів ППО і боєприпасів. Російські військові виші збільшили квоту для узбецьких військових, зокрема льотчиків та загальновійськового командного складу. На Ташкентському авіаційному виробничому об'єднанні ім. В. Чкалова пробують налагодити спільне виробництво військово-транспортного літака Іл-76 МФ, а також відправити на ремонт на російські заводи ОПК ЗРК С-200 та С-125. 2001 р. між країнами підписано Договір про прикордонну співпрацю. Росіяни трак-

тують підтримання миру в колишніх республіках СРСР (Кавказ, Придністров'я, Центральна Азія) як прикриття своєї стратегічної присутності в регіонах, які вийшли із СНД.

США на початку 90-х років не були готові стати гарантом безпеки в ЦА. Для Америки це був об'єкт другорядного інтересу, який пов'язували з Росією та Китаєм. Ситуація змінилась 7 жовтня 2001 р. із початком військової операції в Афганістані. РНБ Узбекистану офіційно підтримала дії США й зголосилася надати відповідну допомогу в ліквідації баз і таборів терористів на території Афганістану. Між країнами було підписано угоду про надання повітряного простору та необхідної інфраструктури. Узбекистан застеріг США щодо заборони проведення наземних військових операцій проти Афганістану, а також організації бомбово-штурмових атак зі своєї території. Для цієї операції було надано аеродроми "Ханабад", "Кокайди" і "Тузель", які використовували для гуманітарних, пошуково-рятувальних та розвідувальних цілей. Протягом 1995-2000 рр. у США пройшли навчання 150 офіцерів узбецької армії. Американські військові беруть участь у військових навчаннях на території Узбекистану ("Баланс-2000"). Армія США забезпечувала охорону кордонів республіки, а військовослужбовцям надала спорядження. США мають свою військову базу на території Узбекистану, у Ханабаді, де дислоковано 1,5 тис. американських військових [15]. За відкритими джерелами Великої Британії, на базі дислоковано 1 200 військових, які представляють загони 720-ї тактичної групи командування спеціальних операцій ВПС США, підрозділи 10-ї гірської дивізії, підрозділи 96-го батальйону зі зв'язків із цивільною адміністрацією, частини радіоелектронної боротьби та розвідки. На базі розміщено військово-транспортні літаки, гелікоптери пошуково-рятувальних служб, літаки радіоелектронної та психологічної боротьби (ЄС-130 "Командо соло"), безпілотні літаки-розвідники "Предатор". На цьому ж аеродромі розміщено й військові літаки ВПС Узбекистану. У відповідь США збільшили розміри фінансової допомоги Узбекистану та рівень інвестицій в економіку республіки до 8 млрд \$. Оснащення збройних сил РУ планується замінити за стандартами НАТО, створити вітчизняні виробничі бази для ремонту та випуску деяких видів озброєння та військової техніки, заплановано зробити єдину інтегровану систему зв'язку та протиповітряної оборони. Військові американської армії підписали угоду, за якою взяли на себе зобов'язання знешкодити біологічну зброю, яка знаходиться на острові Відродження в басейні Аральського моря. У березні 2002 р. під час офіційного візиту Президента Узбекистану І. Карімова до США було підписано Декларацію про стратегічне партнерство й співпрацю в політичній, економічній, безпековій та юридичних сферах, а також Угоду про співпрацю щодо нерозповсюдження ядерних технологій. Узбекистан зацікавлений у присутності американських військових доти, доки в регіоні не запанує стабільний мир та спокій. Політики США мають різні думки щодо цього. Основна - це захист власних національних інтересів у будь-якому регіоні планети, якщо загроза виходить із нього.

Чинна Військова доктрина (2000 р.) складається з трьох частин: загальна, політичні питання та військово-політичні аспекти. У документі чітко зазначено основні загрози національній безпеці: тероризм та релігійний екстремізм. Формуючи військово-по-

літичний курс, уряд виходить із можливості виникнення локального конфлікту, швидше за все транскордонного й тісно пов'язаного з релігійним екстремізмом, політичним тероризмом, нелегальною торгівлею зброєю та наркотиками. Доктриною передбачено створення інтегрованих, високомобільних та самодостатніх збройних сил, основним завданням яких є підтримка миру. Особливу увагу зосереджено на підвищенні боєздатності прикордонних військ. Ташкент декларує дружні відносини із сусідами - це особливо актуально щодо Таджикистану та Киргизстану. Військова співпраця заплановано із США, ЄС, Японією, Китаєм, СНД та НАТО. Військова доктрина визначає основні принципи військової політики й аналізує військову ситуацію в азіатському регіоні. Республіка відмовляється від ядерної зброї. Не має претензій до інших країн, хоча питання спільного кордону повністю не врегульовані. Відповідно до Військової Доктрини до основних завдань Збройних сил відносять і врегулювання внутрішніх конфліктів.

Армія РУ нараховує 55 тис. військовослужбовців, на 1 січня 2000 р. кількість військовослужбовців становила 80 тис. Це найбільша за чисельністю армія серед республік ЦА. Більшість військових підрозділів мають досвід ведення бойових дій в Афганістані. Штаб оперативного командування має у своєму підпорядкуванні чотири військові округи. Кожний ВО укомплектований армійською бригадою (мотострілковою, танковою і десантно-штурмовою).

У період 1991-1999 рр. перед армією стояло завдання захистити республіку від зовнішнього ворога. З початку 2000 р. і до сьогодні основне завдання полягає в протистоянні регіональним загрозам.

Озброєння армії в основному радянське, 1980-х років випуску. Армія розпочала процес переозброєння та модифікації. Поставку нових видів озброєння та техніки проводить Росія, США, Туреччина.

Сухопутні війська нараховують близько 40 тис. осіб, на озброєнні яких знаходяться такі види озброєння: танки (Т-72, Т-62, Т-64); бронетранспортери, бронемашини та бойові машини (БРДМ, БРМ-1К, БМД-1, БМД-2, БМП-2, БТР-Д, БТР-60, БТР-70, БТР-80). Артилерія має такі типи озброєння: САУ 2С1 "Гвоздика", 2С3 САУ "Акація", 2С7, 2С9, 2С12, 122-мм гаубиця Д-30, 152-мм гармата 2А36, буксирна гармата Д-20, РСЗВ "Град", РСЗВ 9К55 "Град-1", РСЗВ "Ураган". За даними Академії військових наук РФ, на озброєнні Узбекистану є 370 танків (2000 одиниць знаходяться на зберіганні та законсервовані), 270 БМП, 300 БТР. Слід зазначити, що дотримуючись радянських традицій озброєння та військової техніки, Узбекистан розділяє їх використання на навчально-тактичне та стратегічне. Перше використовується в повсякденній службі й при проведенні навчальних заходів, друге розконсервовується тільки у военний час.

ВПС представлені фронтовими бомбардувальниками Су-17 та Су-24, полком штурмовиків Су-25, полком винищувачів МіГ-29. Армійська авіація має до 40 гелікоптерів Мі-24 та Мі-8.

Американські та натовські інструктори брали активну участь у підготовці узбецьких військових фахівців. Після повернення Узбекистану в ОДКБ американські військові контакти послабшали. Ташкент почав більше орієнтуватись на Росію. Уряд має намір продовжити реформування армії та підвищувати її боєздатність. 2008 р. Узбекистан витратив \$ 1,08 млрд на оборону, що становило 4 % від ВВП [16].

Інформаційні джерела узбецької армії вказують на низький рівень професійної підготовки військовослужбовців, погану дисципліну, наявність фактів розкрадання майна, безвідповідальність командирів. Накази міністерства оборони не виконуються і радикально не можуть змінити ситуації на краще. Армія живе своїм життям, налагодити яке можна дієвими заходами. Призовний контингент залишає бажати кращого і за фізичними, і за психологічно-освітніми даними.

На території країни відбувається запланована передислокація військових частин для запобігання вторгненню терористичних груп, як це відбувалося у 2002 р. у гірських районах Сурхандар'їнської і Ташкентської областей. Основну увагу скеровано на формування гірських батальйонів.

Питання тероризму та релігійного екстремізму залишається проблемним для Узбекистану, особливо з 1999 р. Це, зокрема, терористичні акти 1999 р., 29-31 березня 2004 р. у Ташкенті ("Ісламський джихад"), Андижанські події 13 травня 2005 р.

Андижанська область знаходиться у Ферганській долині - це найбільш східна частина республіки, яка межує з Киргизстаном і є найбільш густозаселеною. Тут проживає 10 % усього населення республіки, переважно це узбеки, киргизи, росіяни. В області важка соціальна ситуація через високий рівень безробіття, що є основною причиною радикальних настроїв та щорічних масових виступів/конфліктів [17].

Узбекистан має складні дипломатичні стосунки з Таджикистаном. З 2000 р. між країнами існує візовий режим. Спільний кордон 13 років замінований протипіхотними мінами. Узбецька влада пояснює цей крок боротьбою проти можливого проникнення на територію бандформувань і терористів. Однак за цей час на узбецьких мінах не підірвався жоден терорист, зате загинуло 74 мирних жителі. 20 років обидві країни не мають між собою авіаційного та автомобільного сполучення. Крім суперечливих ділянок спільного кордону між країнами, не вирішеними залишаються проблеми електроенергії, води та газу. Узбекистан потребує памирської льодовикової води. У свою чергу, Таджикистан потерпає від недостатньої кількості електроенергії та залежний від узбецького газу.

В Узбекистані не врегульовані територіальні відносини із Киргизстаном. За радянський період кордон установлювався на основі адміністративного поділу, який не брав до уваги історичних, етнічних факторів. Із 1400 км спільного кордону 320 км залишаються предметом суперечок. Найчастіше прикордонні конфлікти трапляються в місцях знаходження узбецького анклаву Сох у Киргизстані. Масові заворушення тут повторюються періодично, практично щороку. Населення перекидає дорогу, зриває опори електропередач, виводить із ладу водопровід, допускає фізичне насилля, захоплює заручників. Війська не втручаються в процес урегулювання. Цим займаються правоохоронні структури. Не вирішене питання про використання води у Ферганській долині, де розподіл води між узбецькими, киргизькими та таджицькими кішлаками іноді проводиться озброєними мешканцями. Такі самі проблеми виникають при використанні пасовищ.

Ворогами узбецького суспільства названо ісламські партії "Хізбут-Тахрір аль-Ісламі" (Х-Т), Ісламський рух Узбекистану, ісламських вахабітів, релігійну секту "Акрамія". У 2005 р. після придушення виступів про-

тесту в м. Анджані був заарештований та засуджений до 10 років ув'язнення лідер місцевої світської опозиційної "сонячної коаліції".

Деякі недержавні громадські організації Узбекистану критикують режим президента І. Карімова за авторитарний стиль правління й концентрацію влади, збільшення кількості представників правоохоронної системи, переслідування за політичні та релігійні переконання. За деякими даними, МВС республіки нараховує до 950 тис. співробітників. За 1997-2007 рр. в Узбекистані було засуджено 12 тис. громадян, із них 8 тисяч відбувають покарання за релігійні переконання й незгоду з правлячим режимом. У країні діє мережа помічників спецслужб. Створення у великих містах під'їздомів, домкомів, махалій, посьонів (платних помічників міліції) полегшує збирання інформації для правоохоронних органів. Збори махалій, яких нараховується до 12 тис., не тільки розподіляють соціальну допомогу для особливо бідних, але й доповідають про раніше засуджених, складають списки ісламистів. 90 % жителів країни отримують інформацію за допомогою телебачення, що полегшує маніпулювання їхньою свідомістю.

Про причетність до терористичних актів в Узбекистані не заявляли представники відомих світових ісламських терористичних організацій: "Аль-Каїди", "Братів-мусульманів", "Талібів". Існуючі опозиційні політичні партії "Бірлік", "Ерк", "Озоддекконлар" декларують мирний спосіб приходу до влади. Іслам не заборонено в республіці. Релігійні діячі не давали "фетру" (добро) на проведення терактів на території Узбекистану й усіляко засуджують такі випадки. У республіці штучно створили образ ворога в особі віруючих мусульман.

29 серпня 2009 р. біля ташкентської мечеті "Кукча" відбулась стрілянина між узбецькими правоохоронцями й групою невідомих. Це дало змогу затримати велику кількість запідозрених у замаху на імама Ташкента та області. На лаву підсудних потрапило 57 (!) осіб.

Боротьбу проти терористичних актів на території Узбекистану підтримує Росія. Правоохоронні органи республіки не допускають, згідно з міжнародними домовленостями, західних слідчих для участі в допитуванні осіб, засуджених за звинуваченнями в тероризмі й екстремізмі, не дозволяють міжнародним гуманітарним службам відвідувати тюрми, де відбувають покарання такі особи. За даними ЦРУ, у терористичних актах в Узбекистані не вбачають зв'язку із міжнародною системою тероризму. Одночасно США, ігноруючи порушення прав і свободи особи в Узбекистані, особливо після 11 вересня 2001 р., продовжують посилати матеріальну допомогу й надавати військово-політичну підтримку уряду І. Карімова для боротьби з релігійними екстремістами.

У своїх дослідженнях науковий співробітник Інституту релігії й політики Зураб Тодуа (Москва) вважає, що екстремісти Узбекистану мають підтримку з-за кордону. Протестні виступи узбеків 13 травня 2005 р. в Анджанській області мали внутрішні, соціальні причини. Уряд спробував покращити умови життя сільгоспвиробників, надавши їм різноманітні пільги, зменшивши кількість фінансових перевірок, запровадивши контроль за соціальними виплатами. У силових структурах було проведено кадрові чистки, що мало унеможливити витік інформації. Уряд республіки ліквідував акредитацію зарубіжних фондів (Фонд Сороса, "Євразія"). Керівництво дер-

жави вважає основною загрозою наявність і діяльність підпільних релігійних, ісламистських, екстремістських організацій. Зусилля правоохоронної системи Узбекистану скеровано насамперед проти партії "Хізбут-Тахрір", вахабітів, "Акромії", Ісламського руху Узбекистану [18].

Представники політичної партії "Хізбут-Тахрір" брали активну участь у "маковій революції" в Киргизії ("ошські загони"). Їм приписують основну організаційну роль в Анджані. Уряд стурбований спробою створення екстремістського анклаву у Ферганській долині. З 2006 р. діяльність цієї політичної сили послабилася на території Узбекистану, перемістившись у Киргизію, де її діяльність майже легалізована. Багато міжнародних експертів вважають цю партію мирною.

Вахабіти турбують уряд Узбекистану ще більше, ніж опозиційні партії. Молодіжний вахабітський рух не тільки поширює свої ідеї - він готовий до радикальних дій. У Ферганській долині майже в кожній мечеті є молодіжні групи, які дотримуються вахабітських звичаїв. Вони отримують широку підтримку серед молоді й бідних.

"Акромія" - релігійно-екстремістська секта, яка виникла в Анджанській області 1992 р. Багато експертів вважають учасників цієї секти бойовим підрозділом політичної партії "Хізбут-Тахрір". Представники секти не визнають світських законів і закликають до створення халіфату за законами шариату, використовуючи насильницькі методи. Їхнього лідера Акрама Юлдашева в 1999 р. засудили на 17 років за антиконституційну діяльність. Узбецький уряд жорстоко придушує прояви ісламського екстремізму, однак факт виділення за останні 25 років Саудівською Аравією близько \$ 75 млрд на створення у 20 країнах світу вахабітських мечетей, організацій, ісламських центрів насторожує, тому що частина цих коштів потрапляє в Узбекистан.

Дві країни - Узбекистан й Україна - співпрацювали в межах ГУУАМ та натівської програми "Партнерство заради миру" до 2002 р. [19]. Узбекистан уклав угоду про уникнення подвійного оподаткування доходів і майна. Цю угоду, яку ратифікував український парламент, було прийнято відповідним законом за № 201/95-ВР від 02.06.1995 р.

Вертикаль влади в Узбекистані традиційно побудована за клановим принципом, що унеможлиблює потрапляння до неї "чужих". Відповідно до Конституції в республіці існують такі демократичні інститути, як парламент, політичні партії, омбудсмен. У 2004 р. у виборах Президента брали участь 5 квазіполітичних партій, які були лояльні до особи чинного, водночас і майбутнього президента. Дві партії "Бірлік" (лідер - Абдурахім Пулат, емігрував до США) та "Ерк" (Демократична партія, лідер якої (Мухаммад Саліх) попросив політичного притулку в Норвегії) навіть не пройшли реєстрації. У республіці закріплюється нова історична доктрина походження узбеків від Тимура-Тамерлана, що має засвідчувати їх національну винятковість.

Економіка Узбекистану потребує інвестицій у будь-яку галузь. Глибока політична криза в республіці унеможлиблює прихід інвесторів.

Світова спільнота дотримується думки про порушення прав людини в Узбекистані й за найменшої нагоди демонструє своє ставлення до правлячих кіл країни. Так, донька президента країни Гульнара Карімова не змогла потрапити в США на показ мод у 2011 р. саме через це.

У 1992 р. Іслам Карімов побоювався громадянської війни, що розгорілась у сусідньому Таджикистані, тому вступ до ОДКБ у цьому ж році й ратифікація відповідного договору 1994 р. гарантували військово-стратегічний спокій і надію. У 1999 р. Ташкент відмовився продовжувати Договір ОДКБ, припинивши своє членство в організації. Криваві події в Андижані навесні та влітку 2005 р. примусили Узбекистан повернутись в ОДКБ. Перебуваючи в організації, країна здійснювала особливу політику: не ратифікувала 15 угод і протоколів, найважливіший із яких - формування КСОР (колективні сили оперативного реагування). Російські військові експерти В. Жарихін (Інститут країн СНД) та К. Сивков (Академія геополітичних проблем) вважають, що Узбекистан послідовно й цілеспрямовано саботує всі ініціативи з розвитку ОДКБ та ШОС, змінюючи зовнішньополітичний курс на США та НАТО. Такий курс у майбутньому приведе до антиросійської політики в регіоні, що змусить Росію думати про втрату позиції в стратегічно важливому для неї регіоні. Експерт Московського центру Карнегі А. Малешенко зазначив, що ОДКБ - організація розмов і декларацій, за 20 років свого існування жодного разу не проявила себе в справжній справі, пов'язаній із безпекою на території СНД. Прикладом може бути "Революція тюльпанів" у Киргизстані навесні 2011 р., коли організація не змогла відреагувати на конфлікт, визнавши свою неготовність і безсилля. РУ має серйозні проблеми з усіма своїми країнами-сусідами. Причиною є вода, електроенергія, газ, територія, пасовища. Російські компанії беруть участь у будівництві Рогунської ГЕС на річці Вахш у Таджикистані та Камбаратинської - на річці Нарин у Киргизстані, що утруднюватиме отримання води з льодовиків Паміру для Узбекистану. Викладене ускладнює військово-політичну ситуацію в Центральній Азії [20]. Слід визнати, що в центрі прикордонних проблем знаходиться Узбекистан, який межує з більшістю республік ЦА, без нього в цьому питанні жодних позитивних зрушень не буде [21-23].

Висновки

В Узбекистані протягом 20 років створено авторитарний режим правління, який очолює чинний президент І. Карімов. У республіці існують кланово-родові общини, які суттєво впливають на розстановку кадрів в органах влади. Дерусифікація всіх сфер суспільного життя вказує на розбудову суто національної мусульманської держави. Населення країни здебільшого дотримується ісламської віри й звичаїв. Узбекистан визнає однією з основних загроз національній безпеці екстремістські ісламські релігійні організації та тероризм. У військовому питанні узбецькі Збройні сили зорієнтовані на багатовекторну політику, у якій ключову роль відіграє Росія та США. Росія прагне не втратити своєї присутності в країні й бажає отримати дозвіл на довгострокове перебування у вигляді військової бази. США мають свою військову базу, що створює військово-політичне протистояння. Уряд республіки прагне максимально модернізувати національну армію, збільшуючи на це фінансові видатки. Узбецька армія, за оцінками експертів, найбільш мобільна серед країн ЦА. Невизначеність у зовнішньополітичному курсі приводить до помилкових кроків (вихід/повернення до ОДКБ, ГУУАМ). Узбекистан вважає

що Організація ДКБ не в стані забезпечити безпеки в ЦА, а Росія використовує ОДКБ для розширення свого впливу на регіон та реклами для продажу військової техніки й озброєння власного виробництва. В армії існує дефіцит кадрових офіцерів. Військово-промисловий комплекс республіки слабкий, тому зброю й техніку імпортують з-за кордону. США поставляє озброєння, яке знімає з бойового використання в Афганістані. Росія ж пропонує новітні зразки та посилює двосторонню співпрацю у військово-технічній сфері. Узбекистан входить до світової антитерористичної коаліції, оскільки в країні є умови для виникнення терористичних організацій ісламського спрямування. Одночасно Узбекистан не бере активної практичної участі у військових навчаннях ШОС, обмежуючись представленням своїх спецпідрозділів в антитерористичних навчаннях ОДКБ. Чіткої зовнішньополітичної стратегії країни не визначено. Узбекистан робить спроби дистанціюватись від пострадянських міждержавних організацій ОДКБ, ШОС, ГУАМ. Одночасно Президент та уряд усвідомлюють, що не можуть самостійно уникнути існуючих загроз, які є загальними для республік Центральної Азії. Спроба створити регіональну систему безпеки з країнами-сусідами не отримала практичної підтримки. Національна армія спроможна підтримати стабільність усередині країни. Зовнішні загрози Узбекистан планує нейтралізувати в співдружності з Росією та США.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акматалиева А. М. Трансатлантическое партнерство по вопросам безопасности в Центральной Азии : дис. ... канд. полит. наук : спец. 23.00.04 / А. М. Акматалиева. - Бишкек, 2011. - 169 с.; Маслов В. И. Региональная безопасность: история и проблемы новых независимых государств Центральной Азии : дис. ... канд. полит. наук : спец. 23.00.04 / В. И. Маслов. - Бишкек, 2001. - 276 с.; Ким Мин Чул. Формирование региональной безопасности в постсоветской Центральной Азии : дис. ... канд. полит. наук : спец. 23.00.04 / Ким Мин Чул. - Бишкек, 2009. - 163 с.; Турдиева З. Т. Сотрудничество Российской Федерации с государствами Центральной Азии в обеспечении международной безопасности : дис. ... канд. полит. наук : спец. 23.00.04 / З. Т. Турдиева. - Бишкек, 2011. - 188 с.
2. Казанцев А. А. "Большая игра" с неизвестными правилами: мировая политика и Центральная Азия. / А. А. Казанцев. - М., 2008; Приходько О. В. Трансатлантическое отношение в сфере безопасности и их влияние на внешнеполитические позиции России / О. В. Приходько. - М., 2004; Троицкий М. А. Трансатлантический союз. 1991-2004: Модернизация системы американо-европейского партнерства после распада биполярности / М. А. Троицкий // Материалы научно-образовательного форума по международным отношениям. - М., 2004; Юн С. М. Политика Европейского Союза в Центральной Азии: от "открытия" региона к "стратегии нового партнерства" (1992-2008 гг.) / С. М. Юн. - Томск, 2009.
3. Гуань Тянь Р. От внутреннего к внешнему: угрозы для политики США в государствах Центральной Азии / Р. Тянь Гуань // Центральная Азия и Кавказ. - 2009. - № 2 (962). - С. 103-118; Lumpe L. U.S. military aid to Central Asia 1999-2009 : Security priorities trump human rights and diplomacy / L. Lumpe // Central Eurasia Project: Open Society Foundations. - 2010. - October.
4. Захаров В. М. Военное строительство в государствах постсоветского пространства / В. М. Захаров ; Рос. ин-т стратег. исслед. - М. : РИСИ, 2011. - С. 350-369.
5. Гусаков В. В. Интеграция пострадянских держав Средней Азии и мировое співтовариство в 1990-ті роки : авто-

реф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.04 / В. В. Гусаков. - К., 2001. - 22 с.

6. Законодавча палата Республіки Узбекистан. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://parliament.gov.uz/ru/regulations.php>.

7. Конституція Республіки Узбекистан. Законодавча палата Республіки Узбекистан. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://parliament.gov.uz/ru/constitution.php>.

8. Валясик Т. Військове співробітництво між Грузією, Україною, Узбекистаном, Азербайджаном і Молдовою в ГУУАМ: Аналітична записка. Каспійська програма досліджень, грудень, 2000 р. / Центр оборонної інформації, незалежного дослідження некомерційної групи моніторингу США і міжнародної військової справи [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://translate.google.com.ua/translate?hl=uk&langpair=en|uk&u=http://belfercenter.ksg.harvard.edu/publication/3102/military_cooperation_between_georgia_ukraine_uzbekistan_azerbaijan_and_moldova_in_the_guam_framework.html.

9. Вооруженные силы Республики Узбекистан // Континент. - 2003. - № 2(89). - 29 января - 11 февраля.

10. Сидоров О. Вооруженные силы Республики Узбекистан - вчера и сегодня / О. Сидоров // Gazeta.kz. - 2007. - 2 апреля.

11. Корбут А. Узбекистан наращивает свой боевой потенциал / А. Корбут // Военно-промышленный курьер. - 2009. - № 13 (279). - 8 апреля.

12. Военно-техническое сотрудничество // АРМС-ТАСС. - 2006. - № 37. - 11-17 сентября. - С. 51-55.

13. Васькин И. Беды военной разведки Узбекистана / И. Васькин // Независимое военное обозрение. - 2002. - № 20.

14. Мары станет военно-воздушной базой НАТО // Мусульманский Узбекистан. - 2009. - 6 апреля.

15. В Узбекистане вновь откроется американская военная база // Новый регион - Политика. - 2008. - 5 марта.

16. Клименко А. Ф. Военные Доктрины и концепции стран АТР. Россия и АТР: безопасность, сотрудничество, развитие / А. Ф. Клименко - М. : Изд. Ин-та Дальнего Востока РАН, 2002.

17. Узбекистан: восстание в Андижане // Доклад МГПК. - Ош -Брюссель, 2005. - 25 мая.

18. Тодуа З. // Военно-промышленный курьер. - 2008. - № 21 (217).

19. Жангожа Р. Н. Страны ГУУАМ: сотрудничество и конкуренция / Р. Н. Жангожа // ГУУАМ: проблемы и перспективы развития транспортно-коммуникационных коридоров. - К., 2000. - С. 198-207.

20. Райхель Ю. Узбецкий демарш / Ю. Райхель // Украинский тиждець. - 2012. - № 27 (244). - С. 46-47.

21. Богатырев В. Кыргызская Республика вернулась в ЦА / В. Богатырев // Оазис: Интернет-журнал. - 2007. - № 2(46).

22. Иманалиев М. С. Центральная Азия: границы на замке? / М. С. Иманалиев // Правовые аспекты управления границами в Центральной Азии. - Бишкек : Академия ОБСЕ в Бишкеке, 2006. - С. 14.

23. Каримов И. Узбекистан на пороге XXI века: угрозы безопасности, условия и гарантии прогресса / И. Каримов. - М., 1997. - С. 31-312, 372, 373.

Левик Богдан,

*кандидат исторических наук, ведущий научный сотрудник
Национального университета "Львовская политехника"*

УЗБЕКИСТАН В ПОИСКЕ ВОЕННО-ПОЛИТИЧЕСКОЙ СТРАТЕГИИ В УСЛОВИЯХ ГЕОПОЛИТИЧЕСКИХ ВЫЗОВОВ

В работе проанализирована военная политика Узбекистана в постсоветский период. Рассмотрены конституционно-законодательное обеспечение процесса формирования национальных Вооруженных сил, их кадровое и военно-техническое обеспечение, состояние современного вооружения сухопутных и военно-воздушных сил. Приведены примеры военно-политического сотрудничества республики с США, Россией, НАТО, СНГ, ОДКБ, ШОС, ГУУАМ.

Ключевые слова: Республика Узбекистан, Конституция, Президент, Вооруженные силы, Национальная гвардия, Исламское движение Узбекистана, Военная доктрина, пограничные конфликты.

Levyk Bohdan,

Ph.D., Lviv Polytechnic National University

UZBEKISTAN SEARCHUNG FOR MILITARY-POLITICAL STRATEGIES IN TERMS OF GEOPOLITICAL CHALLENGES

Military and political efforts of Uzbekistan in search of internal and external development strategy of the Republic after disintegration the Soviet Union and the proclamation of independence were analyzed. The authors how is the latest information about territorial and demographic characteristics. Current Constitution of security and defense was analyzed. The author considered the rights and responsibilities of the President I. Karimov on the issues and the work of the highest legislative body - Oliy Majlis. Structure, organization and legal basis of the national armed forces formation, their present staff and military-technical equipment, directions of transformation and modernization were described. The author characterized the basic functions of force structures, military organization of the state (the army, national security, counter-terrorism special forces, National Guard, Border Guard). The basic problems in the construction of the armed forces were determined. There is a detailed description of modern ensuring by weapons of military and air forces. Main relations hips were determined between the USA, Russian Federation and NATO in military-political sphere. The author listed specific international moves of Uzbekistan in combating against manifestations of terrorism and its contribution to the mission on Afghanistan's territory. The author analyzed the Military Doctrine of 2000, and its claims to neutralize the existing regional threats. Government action saga instmanife

stations of religious extremism and terrorism were described. The author considered the question of international issues with neighboring countries: Tajikistan and Kyrgyzstan on the use of Pamir water, pastures, electricity, gas. The role of inter governmental structures of the post-Soviet Collective Security Treaty, the Shanghai Cooperation Organization and GUUAM was determined. The author made a sound conclusion about the construction of Uzbekistan as multinational Islamic state with declarative elements of democracy.

Key words: Republic of Uzbekistan, Constitution, President, Armed Forces, National Guard, the Islamic Movement of Uzbekistan, Military Doctrine, border disputes.

REFERENCES

1. Akmatalieva A. M. (2011), *The transatlantic partnership on security issues in Central Asia*: Abstract of thesis for the degree of candidate of political sciences in specialty 23.00.04, Bishkek, 169 p. (rus);
- Maslov V. I. (2001), *Regional security: the history and problems of the new independent states of Central Asia*: Thesis for the degree of doctor of political sciences after specialty 23.00.04, Bishkek, 276 p. (rus);
- Kim Min Chul (2009), *Formation of regional security in the post-Soviet Central Asia*: Thesis for the degree of candidate of political sciences after specialty 23.00.04, Bishkek, 163 s. (rus);
- Turdiyeva Z. T. (2011), *Cooperation between the Russian Federation and the Central Asian states in international security*: Thesis for the degree of candidate of political sciences after specialty 23.00.04, Bishkek, 188 p. (rus)
2. Kazantsev A. A. (2004), «Great Game» with unknown rules of world politics and Central Asia, Moscow (rus); Prikhodko O. V. (2004), *Transatlantic relations in the sphere of security and their impact on Russian foreign policy positions*, Moscow (rus); Troitskiy M. A. (2004), *The transatlantic alliance. 1991-2004: Modernization of the US-European partnership after the collapse of bipolarity*, Proceedings of the Educational Forum on International Relations Moscow (rus); Yun S. M. (2009), *Policy of the European Union in Central Asia: from the «discovery» of the region to the «Strategy for a New Partnership» (1992-2008)*, Tomsk, (rus).
3. Guan Tyan R. (2009), *Tsentralnaya Aziya i Kavkaz*, 2 (962), pp. 103-118 (rus);
- Lumpe L. (2010), *U.S. military aid to Central Asia 1999-2009 : Security priorities trump human rights and diplomacy*, Central Eurasia Project: Open Society Foundations, October (eng).
4. Zakharov V. M. (2010), *Military construction in the post-Soviet states*; Russian Institute of Strategic Studies, Moscow, pp. 350-369 (rus).
5. Gusakov V. V. (2001), *Integration of post-Soviet states of Central Asia into the global community in the 1990 years* : Abstract of thesis for the degree of candidate of political sciences in specialty 23.00.04, Kyiv, 20 p (ukr).
6. Legislative House of Uzbekistan. Available at : <http://parliament.gov.uz/ru/regulations.php>.
7. The Constitution of the Republic of Uzbekistan. Legislative House of Uzbekistan, available at: <http://parliament.gov.uz/ru/constitution.php>.
8. Valyasik T. (2000), *The military cooperation between Georgia, Ukraine, Uzbekistan, Azerbaijan and Moldova in GUUAM*, Policy Brief. Caspian Studies Program, December, Available at : http://translate.google.com.ua/translate?hl=uk&langpair=en|uk&u=http://belfercenter.ksg.harvard.edu/publication/3102/military_cooperation_between_georgia_ukraine_uzbekistan_azerbaijan_and_moldova_in_the_guam_framework.html.
9. *Kontinent* (2003), 2(89), 29 .01 – 11.02 (rus).
10. Sidorov O. (2007), available at: *Gazeta.kz*, 2 april (rus).
11. Korbut A. (2009), *Voенно-promyshlennyy kurier*, 13 (279), 8 april (rus).
12. Military and technical cooperation (2006), *ARMS-TASS*, № 37, 11-17 september, pp. 51-55 (rus).
13. Vaskin I. (2002), *Nezavisimoe voенnoe obozrenie*, 20 (rus).
14. Mary becomes a military air base of NATO (2009), *Musulmanskiy Uzbekistan*, 6 april (rus).
15. In Uzbekistan, the newly opened American military base (2008), *Novyy region, Politika*, 5 march (rus).
16. Klimenko A. F. (2002), *Military Doctrine and the concept of Asia-Pacific countries. Russia and the Asia-Pacific region: security, cooperation, development*, Ed. *The Institute of Far Eastern Studies RAN*, Moscow (rus).
17. Uzbekistan: The Andijon Uprising. ICG report, (2005) (rus).
18. Todua Z. (2008), *Voенно-promyshlennyy kurier*. 21 (217) (rus).
19. Zhangozha R. N. (2000), *GUAM: problems and prospects of development of transport corridors*, Kiev, pp. 198-207 (rus).
20. Raykhel Yu. (2012), *Ukrainskiy tizhden*, 27 (244), pp. 46-47 (ukr).
21. Bogatyrev V. (2007), *Oasis: Online magazine*, № 2(46) (rus).
22. Imanaliev M. S. (2006), *Legal aspects of border management in Central Asia*, The OSCE Academy in Bishkek, Bishkek, pp. 14 (rus).
23. Karimov I. (1997), *Uzbekistan on the threshold of the XXI century security threats, conditions of progress*, Moscow, pp. 31-312, 372, 373 (rus).

© Левик Богдан

Надійшла до редакції 16.07.2013